

Relationen och undervisningen

av

Georg Källström

Institutionen för Opera vid Stockholms konstnärliga högskola

Kandidatprogrammet i opera, inriktning sång

Delkurs 3, 3 hp

VT 2020

Handledare; Christine Morgan

Examinator: Ulrika Tenstam

STOCKHOLM | **STOCKHOLMS**
UNIVERSITY | **KONSTNÄRLIGA**
OF THE ARTS | **HÖGSKOLA**

En reflektion av Georg Källström som skrivs under individuell handledning av Christine Morgan. Arbetet redovisas vid examination, seminarier, muntlig redovisning samt opponering.

Inledning

Det är med många olika tankar och funderingar som denna reflektion tar sin början. För vem skrivs egentligen texten? Och kommer den att läsas av någon som kan ha nytta av den? Kommer den kanske till och med läsas av någon som kommer att lära sig något av den? Kommer den att tas på allvar? Förvisso är kanske inte det huvudsyftet med texten, men mina tankar flyger ändå åt det hållet. Att få ta del av och läsa en annan människas funderingar måste på något sätt vara lärorikt. Oavsett vilka reflektioner eller slutsatser som författaren av texten gjort. Till en början skulle arbetet handla om något påhittat reflekterat, någonting som inte alls skulle utmana eller kritisera. Något som i efterhand låter klokt att reflektera över och som egentligen inte utmanar någon, utan mest kanske gör alla nöjda. Men en sådan reflektion skrivs enbart av någon som bara vill bli godkänd och klar med uppgiften. Efter dessa tankar så kändes det mer givande och roligare att skriva om helt ärliga tankar som faktiskt gjorts sedan våren 2017. Eller egentligen började tankarna och funderingarna kring detta ännu tidigare.

Detta arbete kommer att utgå från personliga möten och upplevelser, men också baseras på en enkät (se bilaga 1) som skickats ut både till lärare och studenter. Texten skall läsas som en öppen text och ingen skall på något sätt kännas sig personligen utpekad, det är inte syftet. Operahögskolan är en konstnärlig utbildning där en stor del av undervisningen sker enskilt mellan lärare och student. Självfallet är undervisningen på Operahögskolan långt från fri från utmaningar. Men även universitetsundervisning i grupp kan medföra komplikationer. Sådana utmaningar erfor jag personligen under lärarutbildningen på Stockholms Universitet och under mina år som anställd lärare på Östermalmsskolan. En större undervisningsgrupp fodrar ett helt annat förhållningssätt än undervisning som sker mellan en lärare och en elev/student. Svårigheter och utmaningar finns överallt, men vad upplevs egentligen som svårast? Att förlora EN enskild individ i en stor grupp eller att inte nå EN individ enskilt under en lektionssituation?

Denna reflektion kommer också beröra det vakuum som kan uppstå då studenten eller läraren inte passar för varandra. Det är av högsta vikt att betona att detta likväl kan vara något som en lärare kan känna för en student. Vad som gör detta, om möjligt än mer problematiskt, är att läraren är anställd, erhåller lön och på det sättet har ett ansvar – om sträcker sig utöver det

sociala – för att lektionerna ska fungera. Det ska också i denna reflektion framhävas tydligt att läraren inte heller är en maskin som kan ”tussas ihop” eller fungera med vem som helst, då den här typen av konstnärlig utbildning egentligen inte innehåller några rätt eller fel, boken med facit för operakonsten är, såvitt jag vet, ännu inte skriven.

Vidare kommer reflektionen bestå av lika delar personliga tankar och reflektioner som intervjuer (Enkät) av både studenter och lärare. Den nyutkomna boken *Erik Saedén: Mästersångaren bakom masken* skriven av Catarina Ericson-Roos har fungerat som stöd och inspiration till mina tankar kring ämnet.

Personlig bakgrund och utbildningens utveckling

För tre år sedan fick jag besked att jag antagits som ordinarie student vid Operahögskolan i Stockholm. Känslan var både lycka och glädje samtidigt som det var något som bekymrade mig. En gnagande känsla av bekymmer som berodde på mina funderingar kring skolans tillhandahållande av sånglärare. Operahögskolan erbjöd två fastanställda sånglärare som var knutna till skolan och två timanställda lärare. Tidigare hade det funnits en möjlighet att studera för externa lärare utanför skolan. För min egen del var detta problematiskt, då jag sedan några år tillbaka haft en sånglärare som jag trivts med och såg ingen anledning att byta. Detta berodde inte på att jag inte ville ha någon av skolans lärare eller inte litade på skolans omdöme utan på att jag redan hade en lärare. Jag ansåg att jag var i ett pågående arbete med den läraren och såg ingen anledning att bryta det.

Terminen startade och jag var positiv och försökte få situationen med sångläraren på skolan att fungera, men det lyckades inte alls. Efter första jullovet förklarade jag på nytt hur viktigt det var för mig att få fortsätta studera för min externa lärare, som jag tidigare sjungit med. Lösningen blev att jag skulle ha fortsatta lektioner för en annan av sånglärarna på skolan samtidigt som parallell undervisning skulle ske med min externa lärare. Denna externa undervisning har varit möjlig tack vare egen finansiering.

Idag två år senare är det knappt möjligt att själv välja mellan de fyra sånglärarna som idag arbetar på skolan, visserligen kan man önska men det ska mycket till för att önskan ska bli uppfylld. Om man inte ser att detta får konsekvenser för skolans rykte så vill jag verkligen uppmuntra att tala med alla unga sångare som idag söker till den här typen av utbildningar. De har mycket att säga! Att ha möjligheten att kunna påverka vem som ska undervisa dig i sång är viktigt och väger tungt vid val av skola. På den punkten vill jag hävda att Operahögskolan i

Stockholm hamnat efter och avsevärt tappat i anseende. Visst är det möjligt att försvara sin egen åsikt trots att antalet sökande till skolan ger sin tydliga indikation på ett sämre rykte.

Olika typer av undervisning

Följande beskrivning av olika typer av undervisning är viktig för att framhäva och förklara hur speciell den privata undervisningen som sker mellan en lärare och en student är. Syftet är också att beskriva vilken typ av undervisning vi är vana vid och hur den har sett ut tidigare i våra liv oavsett om den varit självvald eller inte.

Det finns som bekant många typer av undervisning. I de lägre skolåldrarna undervisar ofta läraren sina elever i fler än ett ämne samtidigt som hon eller han också innehar rollen som klassföreståndare eller mentor. Undervisningen som eleverna möter i skolan är inte självvald och möjligheten att påverka den eller välja bort den existerar inte. Den första formen av så kallad självvald undervisning som vi möter i ung ålder kan vara aktiviteter som dans, teater, sport, instrument eller dylikt. Sådana typer av ”efter-skolan-aktiviteter” kan vara ett resultat av barnets eller vårdnadshavarens vilja. Om ett barn väljer att inte fortsätta med en sådan aktivitet kan det bero på en rad olika anledningar. Intresset kan falna, kamrater kan inspirera till annan aktivitet, barnet eller vårdnadshavarna kan uppleva aktiviteten för dyr eller så upplever barnet att läraren inte är bra. Men vad gäller egentligen för den svenska skolan? Vilka fria val och skyldigheter har vi när det gäller undervisning?

”Skolplikten börjar höstterminen det kalenderår då barnet fyller sex år. Skolplikten upphör vid vårterminens slut det tionde året efter det att eleven har börjat fullgöra skolplikten. För de flesta elever är det när de har gått ut årskurs 9.”

Källa: 7 kapitlet 2, 10 och 12–15 §§ skollagen och proposition 2017/18:9 Skolstart vid sex års ålder sid. 51–52.

Detta betyder att gymnasievalet är frivilligt och att de kurser vi läser på gymnasiet på ett sätt är självvalda. Möjligheten att välja bort och välja till kurser på gymnasiet finns också. När det sedan kommer till privat undervisning i ung, vuxen ålder är valmöjligheterna många. Vi kan om vi har ekonomisk möjlighet, lust och ork prova många olika lärare inom det specifika ämne vi vill fördjupa oss i. Visserligen kan antalet sångpedagoger, personliga tränare eller drejkurser variera beroende på var du bor. Det skulle kunna vara ett argument mot varför Operahögskolan har bestämt sig för att ha två fastanställda sångpedagoger när skolan är belägen i en stor stad där fler möjligheter finns.

Under min egen gymnasietid utnyttjade jag valfriheten, men under mindre trevliga omständigheter. Jag hade valt att läsa den sista kursen i matematik, men var helt ovetandes om att läraren som skulle undervisa i den kursen var samma lärare som tidigare helt utan anledning bestämt sig för att tycka illa om mig. Under den här tiden utmärkte jag mig inte särskilt mycket under lektionerna så egentligen förstod jag inte varför han inte tyckte om mig. Jag vände på klacken på första lektionen och bestämde mig sedan för att läsa en kurs i boll och racketsport istället. Något som egentligen passade mig sämre än kursen i matematik E.

Enkät

Frågeformuläret (se bilaga 1) skickades ut till alla lärare och studenter på Operahögskolan. Olyckligtvis var svarsfrekvensen mycket låg, men trots detta går det att göra en del slutsatser. Självfallet hade det varit bättre om fler hade svarat på formuläret, men nu ser situationen ut som den gör. Jag blev personligen inte förvånad över den låga svarsfrekvensen, frågorna är svåra och personliga och jag tror att såväl anställda lärare som studenter drar sig för att ens fundera över dessa frågor och än mindre att låta mig läsa vad de tycker. Jag kommer nedan att i löpande text redogöra svaren på frågorna.

Fråga 1

Tror du att den personliga relationen mellan lärare och student påverkar själva undervisningen?

I denna fråga var lärarna och studenterna märkbart oeniga. Studenterna hävdade att relationen mellan studenten och läraren i allra högsta grad påverkar undervisningen. Någon av studenterna menade att det var främst personligheterna som skulle fungera mellan lärare och student och inte själva relationen. En annan menar att det kanske är extra känsligt med undervisning i sång då det är ens egen kropp som ska prestera, hur man är byggd påverkar. En student menar att man har olika sätt att kommunicera och att det kan bli svårt. Tongångarna hos lärarna som svarade var aningen annorlunda. En lärare menade att det inte behöver finnas någon personkemi, men att det underlättar. En ärlig kommunikation och tillit är viktigast och det hävdar en av lärarna kan finnas utan att personkemi eller vänskap finns. En annan lärare menar att den personliga relationen kan påverka, men att den inte borde göra det på en skola där lärarna ska förhålla sig professionella mot studenterna. Det framgick också att det är lärarens ansvar att kunna fungera med studenterna och deras olika personligheter.

Fråga 2

Tror du att det är stor skillnad på att undervisa/bli undervisad i grupp eller enskilt, alltså mellan en lärare och en student?

På denna fråga var alla överens om att det är skillnad på undervisning i grupp och att bli undervisad/ha undervisning enskilt. Studenterna menar att det är fler saker att hålla redan på i en större grupp, fler personligheter och viljor som ska fungera ihop. Någon menar att det är just det som är fördelen med större grupper. En student menar att vissa nog har lättare för gruppundervisning och att en del lärare fungerar bättre när de undervisar grupper. Lärarna som svarade gjorde det ganska homogent. De menar att det är skillnad på att undervisa grupp eller enskilt och det kräver olika metodiker. En av lärarna ville förtydliga att båda är viktiga och ger olika saker. Någon nämnde att studenter kanske vågar vara mer ärliga under enskilda lektioner.

Fråga 3

Har du någon gång känt att den personliga relationen till läraren eller studenten har hindrat dig från att nå en bra undervisningssituation?

Svaren på denna fråga gav spridda svar, det är intressant hur olika människor tolkar samma fråga på olika sätt eller väljer att belysa vissa delar av frågan och svara på det som passar bäst. En student har upplevt att vissa situationer med läraren har varit problematiska, men att det har "lösts" genom att studenten själv har fått parera och ta hänsyn till lärarens beteende. En annan student svarar att en för god relation till en lärare kan göra att lektionen pratas bort. En lärare vittnar om en situation där inte personkemin och andra saker gjorde att tilliten inte funnits och att det var problematiskt men att den gick att lösa. En annan av lärarna menar att man lär känna studenterna efter ett tag, men att den professionella distansen måste upprätthållas. I en situation där det automatiskt flyter på väldigt bra, menar en lärare att man inte får behandla studenten annorlunda än någon annan.

Fråga 4

Tycker du att situationen som råder vad gäller sånglärare på Operahögskolan är optimal? Om inte, hur hade du som lärare/student velat ha det? Här är drömscenarion utan budgettänk välkommet!

Även här var temperaturen i svaren vitt skilda åt. En av studenterna svarade, citat *"Nej, det tycker jag inte. Jag tycker det är skolans största misstag att gå på Anna Lindals linje med två*

fast anställda lärare. Det är en katastrof.” En annan student var personligen nöjd med sin situation, men att ett drömscenario skulle vara att ha tillgång till pianist under sånglektionerna. Lärarna som svarade gjorde det på ett sätt som var svårare att tyda. En lärare menade att detta är svårt att svara på just för att alla är så olika. En annan av lärarna som svarade undvek frågan huruvida situationen som råder är optimal, utan kom istället med förslag på hur kursen i sång kunde utvecklas.

Slutord

Efter denna redogörelse av enkäten har jag kanske lämnats med fler frågor än vad jag började med. Alla har olika sätt att se på relationerna på en skola/arbetsplats, men det är relativt tydligt att studenterna och lärarna har olika syn på undervisning. Anledningarna kan vara många, men jag tror främst att det beror på att lärarna har detta som arbete och att studenterna utbildar sig för att kunna få ett arbete. Tre år, med allt vad det innebär, investeras och dessa tre år har större betydelse för studenten än vad de har för en lärare. För en student kan det sångtekniskt betyda allt att hitta en sånglärare som man fungerar med. Som anställd lärare med många studenter att undervisa så blir det inte lika viktigt, det kommer alltid nya studenter till skolan. Men förtroendet för en lärare byggs inte utifrån dennes position utan varje lärare måste aktivt arbeta för att bygga och få förtroende. Jag vill understryka att detta inte är kritik mot lärarna på skolan, utan mer mot den rådande situationen. Jag tror också att det kan finnas en konflikt mellan skolan och lärarens egna tankar och viljor. Jag tror att lärarna skulle ha möjlighet till andra typer av relationer till sina studenter om dagens system inte rådde. Som student på Operahögskolan hamnar man oavsett om man vill det, är medveten om det eller inte i en maktposition. Du känner dig stressad över att du vill hinna utvecklas så mycket som möjligt men samtidigt inte har möjligheten att påverka vem som ska undervisa dig. Du vet att 6 terminer går fort och då är det bara att få saker att fungera. Att då på en sådan här utbildning inte låta studenten vara med och bestämma och tycka till anser jag vara skadligt både för studenterna och för skolan. Att vaggas in ett förtroende utan att egentligen utmana eller ifrågasätta tycker jag verkar skadligt i längden. Många av oss som antas till Operahögskolan har redan studerat på andra utbildningar och kan ha flera hundratusen i studieskulder. Därför anser jag att Operahögskolan har ett ansvar att lyssna på varje enskild elev och försöka få varje enskild studiegång så bra som möjligt. Min slutsats är att ledningen och anställda på Operahögskolan (eller vad någon styrelse med hjälp av dyra konsulter bestämt sig för att den ska heta) alltid måste lyssna på och rådfråga studenterna. Om inte det görs på allvar så kommer skolans utveckling och rykte fortsatt att bli sämre.

En historisk pedagog

Erik Saedén (1924-2009) som var en stor sångare och pedagog menade att *en* sångpedagog inte kunde passa alla och att man gärna kunde pröva olika lärare. I boken Erik Saedén: Mästersångaren bakom masken citerar Catarina Ericson-Roos Saedén som säger ”*Det är nyttigt att gå för flera. Man skall inte ge efter och anamma allt. Det försöker jag lära mina egna elever.*” Läser man vidare framgår det att Saedén inte förespråkar att man ska gå för flera pedagoger samtidigt under längre tid, men jag tolkar det som att man inte ska nöja sig för fort. Under början av 1970-talet rådde det en mindre kris för skolan som utbildade operasångare i Stockholm. Antalet sökande hade sjunkit drastiskt under de senare åren och Saedén jämförde det med när han själv sökt och varit en av hundra sökande. Han kritiserade utbildningens innehåll öppet och avrådde sina elever från att söka. Han tyckte att skolan skulle se över sin verksamhet. Min åsikt är att en bra skola byggs på sikt och det krävs ett stort arbete att upprätthålla kvalitet, ett dåligt rykte sprids fort. 1977 var krisen ett faktum och Lars af Malmborg ville ensam ansvara för den musikaliska ledningen. Donya Feyer skulle ansvara för den sceniska och Ove Meyer-Leegard för sångundervisningen. Detta accepterades inte och det var särskilt förslaget om att studenterna skulle ha samma sångpedagog som uppfattades som oacceptabelt. Ditintills hade eleverna själva fått välja sin sånglärare. ”*Sångrösten är unik och den lärare som passar en elev kan vara katastrofal för en annan*”.

Bilaga 1

Relationen i rummet

En enkät som ska användas till ett kort examensarbete gällande undervisningssituationer.

Presentationen/reflektionen kommer att vara helt anonym och mest ligga till grund för själva reflektionen. Svara gärna så utvecklade du kan. Enkäten mejlas både till personal och studenter på Operahögskolan.

1. Tror du att den personliga relationen mellan lärare och student påverkar själva undervisningen? Beskriv gärna med några meningar.
2. Tror du att det är stor skillnad på att undervisa/bli undervisad i grupp eller enskilt, alltså mellan en lärare och en student? Utveckla gärna.
3. Har du någon gång känt att den personliga relationen till läraren eller studenten har hindrat dig från att nå en bra undervisningssituation? Har du upplevt det motsatta så beskriv gärna det.
4. Tycker du att situationen som råder vad gäller sånglärare på Operahögskolan är optimal? Om inte, hur hade du som lärare/student velat ha det? Här är drömscenarion utan budgettänk välkommet!